

GENIUS LOCI

LASZLOVSZKY 60

edited by
Dóra Mérai
and

Ágnes Drosztnér, Kyra Lyublyanovics,
Judith Rasson, Zsuzsanna Papp Reed,
András Vadas, Csilla Zatykó

ARCHAEOLINGUA

Genius loci **Laszlovszky 60**

edited by

Dóra Mérai

and

**Ágnes Drosztmér, Kyra Lyublyanovics,
Judith Rasson, Zsuzsanna Papp Reed,
András Vadas, Csilla Zatykó**

Budapest 2018

The publication of this volume was generously funded by

CENTRAL EUROPEAN UNIVERSITY

ISBN 978-615-5766-19-0

© by the Authors and Archaeolingua Foundation

2018

ARCHAEOLOGUA ALAPÍTVÁNY

H-1067 Budapest, Teréz krt. 13

www.archaeolingua.hu

Copy editing and language editing: the editors

Layout: Zsanett Kállai

Map: Viktor Lagutov, Zsuzsa Eszter Pető, Mária Vargha, István Gergő Farkas

Front cover design: Eszter Bence-Molnár

Table of contents

Tabula gratulatoria	v
Kiadói előszó	vi
Publisher's Preface	viii
Köszöntő	x
Salutation	xi

Boundaries, Frontier Zones / Határvonalak, határvidékek

ALEKS PLUSKOWSKI – ALEX BROWN – SEWERYN SZCZEPANSKI – ROWENA BANERJEA – DANIEL MAKOWIECKI What Does a Frontier Look Like? The Biocultural Dynamics of the Lower Vistula Borderland in the Middle Ages	2
STEPHEN POW The Mongol Empire's Northern Border: Re-evaluating the Surface Area of the Mongol Empire	8
IAN WOOD Two Roman Frontiers and Their Sub-Roman Afterlife	14

Crossing Borders / Határokon át

SZAKÁCS BÉLA ZSOLT Gyulafirátót, avagy a rendi építészeti hagyományok átjárhatósága	19
CRISTOPHER MIELKE A Queen's Crusading Connections: Yolanda of Courtenay, the Fifth Crusade, and the Military Orders	25
BÁRÁNY ATTILA Angol keresztes a magyar végeken: Robert de Champlayn	28
CRISTIAN GAȘPAR Trespassing Pigs, Sons of Whores, and Randy Dogs: Marginalia on a Medieval Document from Caransebeș/Karánsebes	32
VADAS ANDRÁS A kecskeméti marhahajtók megpróbáltatásai és egy végvár jóllakott őrsége	38
LÁSZLÓ KONTLER Borders and Crossings: A Jesuit Scientist in the Whirlwind of Enlightened Reform	41
PAUKOVICS GERGŐ Hajszá az örök fiatalságért. Dr. Voronoff és a dübörgő 20-as évek	45
PINKE ZSOLT – STEPHEN POW A Gangesz-deltából a globális porondra: történeti ökológiai szempontok a kolera kórokozó (<i>Vibrio cholerae</i>) elterjedési területének átalakulásához	50
MARCELL SEBŐK Tangible Cultural Heritage: The Early History of Blue Jeans	55

Inhabiting the Landscape / Élet a tájban

SÓFALVI ANDRÁS	
A Barcaság határai és 13. század eleji településképe a Német Lovagrend adományleveleiben	60
NIKOLINA ANTONIĆ	
The Hospitallers' Estate of Čičan and its Neighbors: Spatial Analysis Yields New Information	64
ÜNIGE BENCZE	
The Abbey of Meszes: New Insights on the Site Location	68
MÓGÁNÉ ARADI CSILLA – MOLNÁR ISTVÁN	
Kísérlet a bárdudvarnok-szentbenedeki premontrei prépostság környezeti rekonstrukciójára	72
BEATRIX ROMHÁNYI	
Monasteries along the Danube	77
PUSZTAI TAMÁS – P. FISCHL KLÁRA	
A dél-borsodi síkság bronzkori és középkori településstruktúrájának összehasonlítása	82
VIZI MÁRTA	
Komplex régészeti kutatás egy egykori dél-dunántúli mezőváros területén	89
BATIZI ZOLTÁN	
Fagyosasszony és Kammerhof	95
PÁLÓCZI HORVÁTH ANDRÁS	
A középkori Kenderes településszerkezete	99
SZŐCS PÉTER LEVENTE	
Adatok Nagybánya és vidéke középkori egyházi topográfiájához	103
ZATYKÓ CSILLA	
Eltűnt berzencei malmok	108
SZABÓ PÉTER	
Középkori cseh erdőgazdálkodás a choustníki uradalom erdőszámadásainak tükrében	113
ANDREA KISS	
Before and After the Great Heat and Drought of 1540: Multiannual Trends of Grape and Grain Harvest Dates in the Vienna Hospital Accounts	117
LÁSZLÓ BARTOSIEWICZ	
“Kleine Fische, gute Fische” – But Sturgeon is Great	121
LYUBLYANOVICS KYRA	
Vad háziállat, házi vadállat: Számi rénszarvastartás a középkori és kora újkori Norvégiában	126
JUDITH RASSON	
Mountains in the Lifeways and History of Northern Macedonia	138
JEREMY MIKECZ	
Crossing the Abyss: The Apurímac Canyon at the Time of the Spanish Invasion of Peru (1533)	142

Busy Places / Nyüzsgő terek

PETROVICS ISTVÁN	
Újabb adatok Pécs késő középkori történetéhez	147
URBÁN MÁTÉ	
Lokális búcsújáró helyek a késő középkori Nyugat-Dunántúlon	151
BALÁZS NAGY	
The Marketplace of Csütörtök – A Local Market in Fourteenth-Century Hungary	156
KATALIN SZENDE	
The Sopron Fish Market	159
GERHARD JARITZ	
The Craftsman's Voice and Words in Late Medieval Austrian Urban Space	165

TABLE OF CONTENTS

ANA MARIA GRUIA Healthcare in Cluj in the Sixteenth Century: Overlapping Professions	168
ANA MARINKOVIĆ John Capistran's Mantle and the Early Propaganda of Franciscan Observant Cults in Dubrovnik	171
SABINA MADGEARU Ceremonial Space in Front of Medieval Buda: An Illuminated Fifteenth-Century French Vision	175
VÉGH ANDRÁS Óbuda látképeken	177

Layers of the Past / A múlt rétegei

KODOLÁNYI JUDIT Templomok és temetők a visegrádi Sibrik-dombon	181
ROSTA SZABOLCS Egy új lehetőség kapujában – tatárjáráskori védművek a Kiskunságban	186
BOTÁR ISTVÁN Árpád-kori edényégető kemence Csíksomlyón	193
PETAR PARVANOV Fire and Stone: Placing Flints in Graves in Late Medieval Kaliakra	197
GYARMATI JÁNOS Kumpi Wasi. Textilműhely egy inka tartományi központban	201
ZSUZSANNA PAPP REED Post It: Notes from Thirteenth-Century St Albans	207
VALERY REES The Salt of Genius: Marsilio Ficino on Food, Spices, and Nutrition	213
ROSSINA KOSTOVA The Mother of God Monastery near Varna, Bulgaria: More about Missionary Monasteries in Bulgaria in the Ninth and Tenth Centuries	217
DANIEL ZIEMANN The Imperial Abbey of Corvey in the Ninth and Tenth Century: At the Crossroads of Power	221
VIRÁGOS GÁBOR Kartal vagy Cyko? Kísérlet egy középkori nemesi család történetének rekonstruálására	226
TÓTH BOGLÁRKA – BOTÁR ISTVÁN A sepsikilyéni unitárius templom tetőszerkezeteinek kormeghatározása	244
RÁCZ MIKLÓS Egy tiszazugi újkori négyosztatú ház – Dokumentálás és építéstörténet	248

Objects beneath Our Feet / Tárgyak a föld alól

LANGÓ PÉTER A Tiszakeszi-Szódadombon talált kora Árpád-kori kereszt	254
RÁCZ TIBOR – NAGY BALÁZS Tatárjárás kori kincslelet Jászkarajenőről	258
SZENDE LÁSZLÓ Lehetett-e hadijelvény a csajági kereszt?	267
NÓRA UJHELYI Thoughts about Medieval Book Fittings from the Castle of Visegrád	270
MÁRIA VARGHA – THOMAS KÜHTREIBER Treasures of the “Lower Ten Thousand”? Hoards of Iron Objects	273

TABLE OF CONTENTS

K. NÉMETH ANDRÁS „Sarlóját ez okért bőszen fegyverré köszörülte” Késő középkori kiegyenesített sarló Kospa falu helyéről	280
MAXIM MORDOVIN A Collection of Fifteenth- and Sixteenth-Century Cloth Seals from Szolnok	285
TÜNDE KOMORI Ottomans in Pest in the Light of “Luxury” Ceramics: Four Cups from Kígyó Street	289
WICKER ERIKA A 17. századi rácszentpéteri kincslelet	294

Marking the Place / Helyek és jelek

CSERNUS SÁNDOR Keresztes családtörténet és kőbe vésett emlékezet	300
LŐVEI PÁL A pilisszántói keresztes kő legendája	305
MÉRAI DÓRA Sügérek a Nyárádmentén: Sigér Mátyás síremléke leporolva	311
VESZPRÉMY LÁSZLÓ A bambergi lovas szobra és Szent István	316
TAKÁCS MIKLÓS A pétervárad-tekiai reneszánsz kőfaragvány	321
ANNELI RANDLA What and Whom Should We Remember? The Case of the Teutonic Order’s Church and Castle in Pöide, Livonia	325

Heritage Sites, Sacred Places / Örökségi helyszínek, szent helyek

ALEKSANDAR PANTIĆ The Ambiguity of Heritage Interpretation: A Late Roman Tomb in Brestovik, Serbia	330
GYÖRGY ENDRE SZÖNYI Rocamadour: Monastic Center, Pilgrimage Place, Art Historical Interest, World Heritage Site	335
KATEŘINA HORNÍČKOVÁ A Penitent Judas Iscariot: An Exemplum of Christian Morals on the Eve of Hussitism?	339
JAMES PLUMTREE Buddha, Lenin, and the Prophet Muhammad Approaching the Landscape and Cultural Heritage of Issyk-Ata	343
ROBERT SHARP The Thames Estuary: The Cultural Heritage and Memory of the Thames Estuary at Southend-on-Sea	349
ESZTER SPÄT Constructing Religio-Ritual Heritage: The New Shrine of Shekhsê Batê in Khetar, Northern Iraq	353
ZSUZSANNA RENNER Delhi, Old and New: Changing Cityscapes and the Cultural Heritage of India’s Capital City	357
FELD ISTVÁN Pseudovár vagy történeti rekonstrukció?	364
ILON GÁBOR A velemi régészeti témaparkról	371
WOLLÁK KATALIN Örökség alapú fejlesztés Kölkeden	374

TABLE OF CONTENTS

Places of Memory / Az emlékezet helyei

JÁNOS BAK	
Nádor 20 Capriccio	380
SZENTPÉTERI JÓZSEF	
Pilistől Tételig. Elektronikus levélféle a 60 esztendő's Laszlovszky Józsefnek	382
RICHARD HODGES	
Scarlino in the 1980s, Forty Years On	386
KLANICZAY GÁBOR	
Egy hozzászólás Kremsben	390

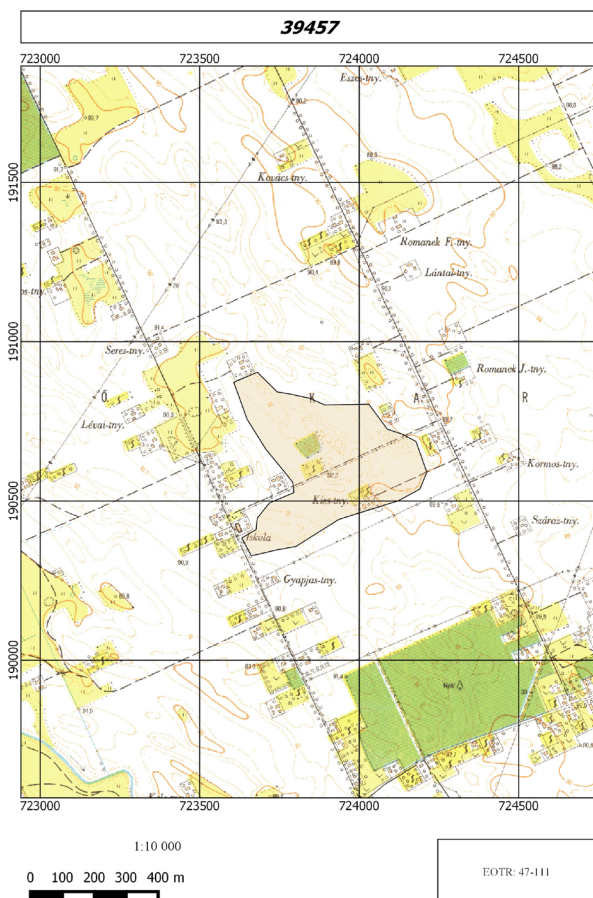
Tatárjárás kori kincslelet Jászkarajenőről

RÁCZ TIBOR ÁKOS* – NAGY BALÁZS**

A mongol pusztítást drámai módon jelenítik meg a nyomvonalas létesítmények megelőző régészeti feltárásai során dokumentált leégett házak, temetetlen halottak, elpusztult településrészletek.¹ Az 1241-42 évi eseménysor másik közvetlen forráscsoportja a tatárjárás kori kincshorizont. A mongol hadak dúlása kapcsán földbe rejtett vagyontárgyak növekvő számban kerülnek elő a fémkereső műszer ásatásokon és terepbejárásokon való szakszerű alkalmazásának köszönhetően. Az elmúlt években Pest megyében több tatárjárás kori érem- és kincslelet került napvilágra, ezek közül az egyik legjelentősebb a jászkarajenői leletegyüttes.² Weigel Harri megtaláló helyi lakosoktól szerzett tudomást egy feltehetően tatárjárás kori éremlelet létezéséről,³ majd az intézményünk megbízásából végzett, több hónapig tartó fémkeresős lelőhely-felderítés eredményeként 2017 októberében megtalálta a leletegyüttes helyét. Az első leletek lokalizálása után értesítette a múzeum régész kollégáit, és Petrov Attila hivatásszerű fémkeresőssel közösen 92 db friesachi érmet, 2 db arany S-végű karikákra fűzött, granulált gyöngyökkel díszített ékszert, egy köpús záródású ezüst karikát és egy gránátköves elektron gyűrűfejet ástak ki a szántó felső, bolygatott rétegéből. A leletek előkerülési helyét GPS koordinátákkal pontosan dokumentálták.

A bejelentés után több ízben végeztünk hitelesítő terepbejárásokat a helyszínen. A kincslelet Jászkarajenő külterületén, a Kiss-tanya közvetlen közelében, a tanyakerítéstől északra néhány méterre került elő, mezőgazdasági művelés alatt álló területen (1. kép). A megtalálás helyétől északnyugatra alig 100 m-re található a Felsőkara, Kisharangosi-dűlő néven ismert középkori lelőhely, középpontjában pusztatemplommal.⁴ Terepbejá-

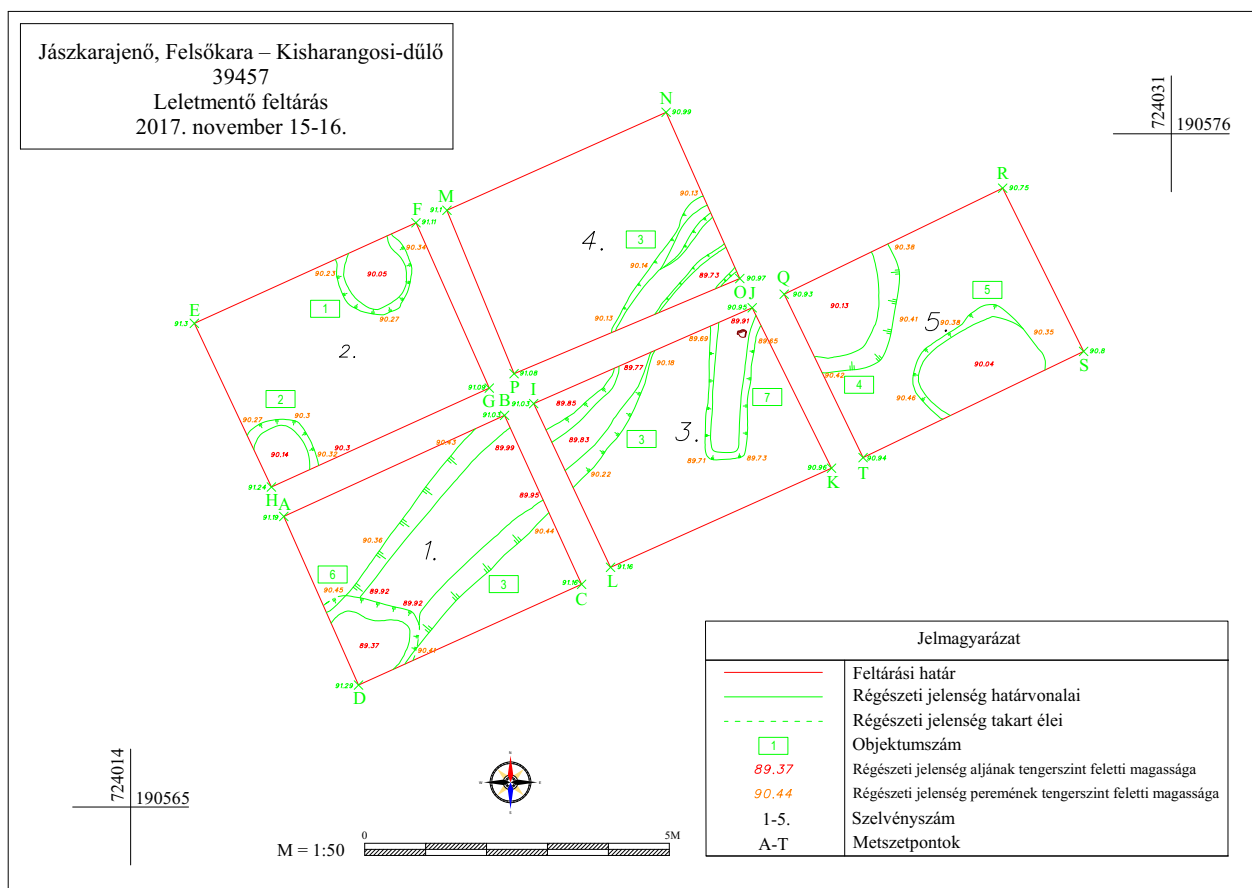
rásaink során megállapíthattuk, hogy kiterjedése az aktuális lehatárolásnál jóval nagyobb és dél-délkeleti irányba kinyúlva magába foglalja a kincslelet előkerülési helyét is. A kincslelet közvetlen környezetében néhány késő Árpád-kori kerámiatöredéket találtunk, de jóval intenzívebben jelentkezett a késő középkori kerámiaanyag. A késő középkori leletek még messze elhúzódtak keleti irányba, a kisebb kiemelkedések tetején koncentrálódva. Ezeken kályhaszemeket is találtunk, tehát feltételezhetjük, hogy a házak a dombtetőn sorakoztak. A legintenzívebb Árpád-kori telepnyomokat, kerámialeleteket a templomtól

► 1. kép. Jászkarajenő, Felsőkara–Kisharangosi-dűlő régészeti lelőhely kiterjedése topográfiai térképen ábrázolva (készítette: Szócs P.)

* Ferenczy Múzeumi Centrum, Szentendre

** Ferenczy Múzeumi Centrum, Szentendre

► 2. kép. Ásatási alaprajz (készítette Herbst A. és Décsi E. a terepi dokumentáció alapján)

közvetlenül keletre találtuk meg. A felszíni leletekre hagyatkozva, a kincsleletet az Árpád-kori falu periferiáján, déli szélén rejtették el. A település nem pusztult el a tatárjárás során, a késő középkorban – a leletanyag szóródása, intenzitása és mennyisége alapján⁵ – területileg újrendeződve, új település-maggal nagy kiterjedésű és gazdag faluvá fejlődött. 2018 márciusában ugyan ezen a lelőhelyen egy hódoltság kori éremleletet is találtunk.⁶

Leletmentő feltárás Jászkarajenőn

2017. november 15–16-án leletmentő feltárást szerveztünk a kincslelet kontextusának precízebb megismerésére.⁷ Első nap négy szelvényt nyitottunk, amelyek egyenként 4×3 m alapterületűek voltak, közöttük 50 cm-es tanúfalakat hagytunk (2. kép). A kincslelet egy északkeleti irányba enyhén lejtő kiemelkedésen került elő, a szántás iránya északkelet-délnyugat volt. Szelvényeink hossz tengelyét is ehhez az irányhoz

tájtuk. A négy szelvény teljesen lefedte azt a felületet, ahonnan októberben az érmék és ékszerek előkerültek. A humuszréteg rendkívül vastag volt, ásónyomonként mélyülve 100–120 cm mélyen értük el az agyagos altalajt. A tömött, sötétbarna, paticstörmelékes paticstörmelékes anyag a felső 80 cm –1 m után világosabb barnára váltott és ebben a rétegben már régészeti objektumok is kirajzolódtak. A felső humuszrétegből kevés Árpád-kori és késő középkori kerámiatöredék került elő, illetve 80 db további 13. századi érme, amelyek a kincslelethez tartoztak. Ékszereket, vagy egyéb vagyontárgyakat ezúttal nem találtunk.

A pénzek a 3. szelvény területén koncentráálódtak, a teljes mennyiség fele innen származott. A szelvény meghosszabbításában, keleti irányban egy ötödik felületet is nyitottunk a második napon, de ebben már elenyésző volt a pénzek száma. A friesachi denárok a felső 40 cm-en helyezkedtek el, vagyis az első két ásónyomban. 50 cm alatt már egyetlen érme sem volt. Ez arra utal, hogy a 3. szelvény területén, 40–50 cm-es mélységben volt ere-

detileg a kincslelet magja, amelyet a szántás egy 10–12 m hosszú, 6–8 m széles, ovális foltban szórt szét. Ebben a mélységben nem találtunk olyan régészeti jelenséget, amelyhez a kincsleletet kapcsolni tudtuk volna. A legnagyobb valószínűség szerint a krízishelyzet alkalmával a vagyontárgyakat valamilyen szerves anyagba, bőrbe, vagy textilbe rejtve egyszerűen beásták a földbe.

Az öt szelvényben összesen hét régészeti objektumot tártunk fel. Az 1. és 2. objektumok világosbarna, homokos betöltésű, ovális, lelet nélküli gödrök voltak. A 3. árok világosbarna, paticstörmelékes betöltése 80–120 cm mélyen húzódott végig a felületen. Keskeny peremű cserépbogrács töredékei és gyengén kiégett fazéktöredékek voltak benne, melyek a tatárjárás elé keltezhetők. Vágta a 6., többszörösen rétegzett kora Árpád-kori beását, amelynek csak kisebb része esett az 1. szelvényünk délnyugati sarkába. Az 5. szelvényben, viszonylag magasan, 50 cm-es mélységben vált el a nagy méretű 4. és 5. objektumok barna agyagos beása. Ezekből 13–14., illetve 14–15. századi, korongolt kerámiatöredékek kerültek elő. Legmelyebben a tömött, fekete, humuszos betöltésű 7. árok húzódott a 3. szelvényben, ebben egy teljesen ép, sárgásbarna, különleges formájú késő Árpád-kori poharat találtunk (3.5. kép).

A kincslelet pénzei

Összesen 173 ezüstpénzt találunk (Ferenczy Múzeumi Centrum, Numizmatikai Gyűjtemény 2018.6.1.1–173.), melyek kivétel nélkül külföldi veretek (4. kép 4-10.): egy kölni denár kivételével kizárólag friesachi denárok. A tatárjárás korának lelethorizontjához tartozó leletegyütteseket pénztörténeti korszakok szempontjából három részre osztotta fel a numizmatikai kutatás, amely a korai időszakból (kb. 1125–1170), az Eriacensis veretek korából (kb. 1170-től kb. 1200-ig) és a virágkorból (1200–1241/1242) áll.⁸ A legkorábbi veretek (10 db) I. Eberhard, vagy esetleg II. Konrad érseksége alatt lettek kibocsátva 1147 és 1168 között (10 db). A következő időszak kb. 1170-től kb. 1200-ig tart (80 db), ezeket a denárokat a szakirodalom összefoglaló néven Eriacensis típusoknak nevezi.⁹ Az utolsó korszak 1200-tól 1241-ig terjed (83 db), melybe a kincslelet záró verete is beletartozik (4.1. kép).¹⁰

Az éremanyag összetétele:

Kibocsátó	Kibocsátás helye/ideje	Mennyiség	Referenciaszám
I. Eberhard, vagy II. Konrád salzburgi érsek	Friesach / 1147–1168	10	Ca5; Ca7a/6, Ca7b/6
Bizonytalan	Friesach / kb. 1170–kb. 1200	63	Ca9
Bizonytalan	Gurk, Strassburg, Peilens-tein / 1190–1210	2	Cq1
Bizonytalan	Windischgraz / 1185–1195	1	Ch2
II. Ulrich karintiai herceg	Aquileia / 1161–1181	1	Cs5 (E75)
Bizonytalan	Ismeretlen / 1200	1	Cu3 (E81)
II. Eberhard salzburgi érsek	Friesach / 1200–1220	39	Ca10, Ca12, Ca13, Ca14, Ca16
II. Ulrich karintiai herceg	St. Veit / 1181–1202	11	Cb8, Cb9
Bernhard karintiai herceg	St. Veit / 1202–1228	22	Cb10, Cb13, Cb14, Cb16
II. Eberhard salzburgi érsek	Pettau / 1220/1230	3	Cg1
VI. Lipót osztrák herceg	Pettau / 1220/1230	3	Cg5
Berthold aquileiai pátriárka	Windischgraz / 1218–1241	2	Ch11
Berthold aquileiai pátriárka–IV. Heinrich andechs-meráni herceg	Ismeretlen / 1220–1240	6	Cj31, Cj9, Cj10, Cj21, Cj24, Cj25a
II. Otto freisingi püspök	Gutenwert / 1184–1220	1	Cj1b
Bernhard karintiai herceg	Landstrass / 1202–1241	3	Cn4, Cn5
VI. Lipót osztrák herceg	Graz / 1220–1230	2	D3
Adolf von Altena kölni érsek	Köln / 1193–1205	1	Hävernack 588, IV
II. Eberhard salzburgi érsek – VI. Lipót osztrák herceg	Rann? / 1241 előtt	1	Előlap: Ck37, hátlap ismeretlen új típus
Nem azonosítható töredék		1	

Az I. Eberhard, vagy esetleg II. Konrád által kibocsátott veretek csak ritkán és csekély mennyiségben szoktak előfordulni a tatárjárás kori érem- és kincsleletek összetételében. Azonban a jászkara-jenői kincsleletben két típus is azonosítható, melyek mennyisége sem tartható szokványosnak. Ezt az időszakot két típus is képviseli, melyek numizmatikai referenciaszáma: CNA I. Ca7/6 (7 db) és Ca5 (3 db). Az eddig ismert közel 100, Magyarország területéről előkerült érem- és kincslelet közül az alábbiak tartalmazzak korai vereteket: a Nagyőszön (1 db)¹¹, a Nagytarcsán (4 db)¹², a Soltszentimrén (5 db)¹³, a Hajdúszo-

boszlón (64 db)¹⁴, a Nagykátán (2 db)¹⁵, a Szalacson (6 db)¹⁶, a Dabason (1 db)¹⁷, a Nyáregyházán (10 db)¹⁸, a Szigetcsépen (9 db)¹⁹ és a Kiskunlacházán (1 db)²⁰ talált leletegyüttesek.

A jászkarajenői kincslet éremanyagának további sajátossága, hogy közel azonos mennyiségű Eriacensis és 1200 után kibocsátott veretet tartalmaz. A legkésőbbi vereteket 1228 és 1240/41 között bocsátották ki (4.2. kép). Így a jászkarajenői éremanyag összetételéből, valamint a fentiekben ismertetett, a tatárjárás numizmatikai lelethorizontjához tartozó érem- és kincsletek segítségével pénzforgalmi következtetéseket vonhatunk le. A jászkarajenői lelet viszonylag csekély mennyiségű érmei az 1147-től 1240/41-ig terjedő időszakot fedik le. Ez összességében 93 pénzhasználati évet ölel fel, amit a legidősebb és a legfiatalabb veretek közötti időszak határoz meg. E jelenség magyarázatára csupán néhány eshetőséget vehetünk fel. Az egyik, hogy a pénzek egy részét generációkon át hagyományozták. A másik és egyben a legvalószínűbb, hogy ezek a pénzek, mivel jó ezüsből és jó súllyal készültek, sokáig forgalomban voltak. A hazánk területére érkező freisachi veretek összetételét sokkal inkább a külföldről érkező kereskedők pénzkészlete határozta meg, mintsem a helyi pénzforgalom.²¹ Ezeket a pénzeket, aki tudta és tehette, félretette, teaurálta.

A numizmatikai lelethorizonthoz tartozó leletegyüttesek összességéből is kiderül, hogy a legtöbbjük összetételében az Eriacensis veretekből és az 1200 utániakból tevődnek össze. Ez 70 pénzhasználati évet jelent.²² A jászkarajenői pénzek közt a legkésőbbi veret egy 1230 és 1240 közötti (Cj31), valamint egy 1241 előtt kibocsátott ranni denár. Ez utóbbi előlapja a Ck37 típus, azonban a hátlap egy új változat (4.3. kép). Az előlapi körirat: D^X B[ER...]H[ARD]S, herceg szemben áll, kezében hosszúkeresztet és zászlót tart. A hátlap körirat nélküli, ábrázolásán: mellkép két liliomos boltív alatt, felette kereszt.

A legkésőbbi veretek alapján a kincslet záródása az 1241 előtti évekre határozható meg. Meglehetősen ritka, hogy a friesachi denárok ilyen élesen kelteznek az 1241. évi tatárjárást. A pénzek vásárlóértékének meghatározásához tudnunk kell, hogy azok hány márkának felelnek meg.²³ A korai veretek (10 db) értéke 0,06, az 1170 és 1200 közöttieké 0,4-0,5, míg az 1200 és 1241

közöttiek 0,34 márkának felelnek meg. Ez összesen 0,8–0,9 márkával egyenlő. Egy ökör ára 1239-ben 0,5 márka, így a kincsletben lévő pénzek legfeljebb 2 ökör árának felelnek meg.²⁴ Így a kincslethez tartozó ékszerek értéke ennek a többszöröse volt.

A tatárjárás kori ékszerek

2017.64.1.1. (3.1. kép) Áttört gyöngyös arany karikaékszer. Alapja a kerek metszetű, vaskos aranyhuzalból hajlított, bordázott S-végű aranykarika. A karikára függesztett, áttört arany díszítést filigrán és granulációs technikával készítették. Lecsúsztatását az egyik oldalon az S-végződés, másik oldalon kis pánt akadályozta meg. A díszítés maga egy bonyolult mintájú, alátétlemezzel nélküli, háromtagú gyöngy. A díszítőelem sérült, benyomódott, és az S-vég felőli gyöngy kisebb töredéke hiányzik is. A huzalkarika sértetlen. A három tag eredetileg össze lehetett forrasztva, mostanra az S-végződés felőli gyöngy a törés miatt elvált. A két részre szakadt elem a huzalon szabadon mozog, elfordul. A gyöngyöket spirálba hajtott filigrán szálakból képezték ki, melyeket egymáshoz forrasztottak és a forrasztás helyén granulákkal díszítették. A filigrán szálak helyenként összeolvadtak, valószínűleg még a készítés során. A középső gyöngy nagyobb a két szélsőnél, és szerkezete is némileg különbözik. Felül keresztpántokra ülte-

► 3.1. kép. Áttört gyöngyös arany karikaékszer. 2017.64.1.1. (fotó: Rácz T. Á.)

tett kis kúpot alakítottak ki, alulra szőlőfürt alakba rendezett négy gömböcskét forrasztottak, melyek nagyobbak az illesztő pontokra helyezett granuláknál. Az ékszer felülete kopott, a használat jeleit viseli. Huzal átmérője $2,2 \times 2,7$ cm, huzal vastagsága 0,2 cm, súlya 8,56 g.

2017.64.1.2. (3.2. kép) Áttört gyöngyös arany karikaékszer. Az előző párja, azzal azonos díztésű és szerkezetű, de sérültebb, hiányosabb állapotú. Az S-végű karika elgörbült, a kis pánt leesett róla, ezért a törött díszítőelem nagyobb része elveszett. Nem tudni, hogy a sérülés a földre kerülés előtt történt-e, vagy a földművelés következménye. A középső gyöngy kisebb darabja és az S-végződés felőli gyöngy maradt meg, mindkettő deformálódva. A középső gyöngy darabja szabadon mozog, a másik rögzült. Ennek a gyöngynek a belsejében kis textilmaradványt találtunk a tisztítás, restaurálás során. Súlya 5,67 g.

► 3.2. kép. Áttört gyöngyös arany karikaékszer. 2017.64.1.2. (fotó: Rác T. Á.)

2017.64.1.3. (3.3. kép) Gránátköves elektron gyűrű. Kerek metszetű, vékony huzalkarikája törött, de jó állapotban, a kőberakással együtt megmaradt a foglalat. A foglalat alapja fordított csonka gúla, amelynek felül peremet képeztek ki, hogy a követ befoghassa. Négyzetes aljának két széléhez forrasztották a huzalkarikát. A foglalat pereme szabálytalan téglalap alakú. A kőberakás ennek megfelelően lekerekített téglalap alakú, felülete gömbölyű, egy nagyobb törés húzódik rajta. Hordalékos, folyó-, vagy patakmederből származó kő,

► 3.3. kép. Gránátköves elektron gyűrű. 2017.64.1.3. (fotó: Rác T. Á.)

három nagy buborékszárvánnyal. Magyarországi vagy csehországi eredetű.²⁵ A huzal vastagsága 0,1 cm, a foglalat alapja $0,6 \times 0,6$ cm, pereme $0,8 \times 0,9$ cm, a gyűrűfej együttes vastagsága 0,7 cm, súlya 1,29 g.

2017.64.1.4. (3.4. kép) Kerek metszetű, oválisra hajlított, köpüs záródású ezüst karikaékszer. Egyik vége egyenesre vágott, másik végén pántlemezről hengeres tokot alakítottak ki. A tokot kívül ék alakú rovátkolással díszítették. A tok mellett a huzal külső oldalára hosszúkás levél alakú lemezt forrasztottak, amelyből kis darab letört. Felületét szintén rovátkolták. Az ékszer ép, de felülete kopott, kisebb sérülésnyomok láthatóak rajta. A huzal egyenetlen, többször is elgörbülhetett és kiegyenesítették. Huzal átmérője $5,4 \times 5,1$ cm, huzal vastagsága 0,2 cm, a köpű hossza 0,8 cm, a rátett levél hossza 1,7 cm, szélessége 0,3 cm, súlya 4,60 g.

► 3.4. kép. Köpüs záródású ezüst karikaékszer. 2017.64.1.4. (fotó: Rác T. Á.)

► 3.5. kép.

*Hurkatechnikával készített késő Árpád-kori pohár.
2017.64.1.90. (fotó: Rácz T. Á.)*

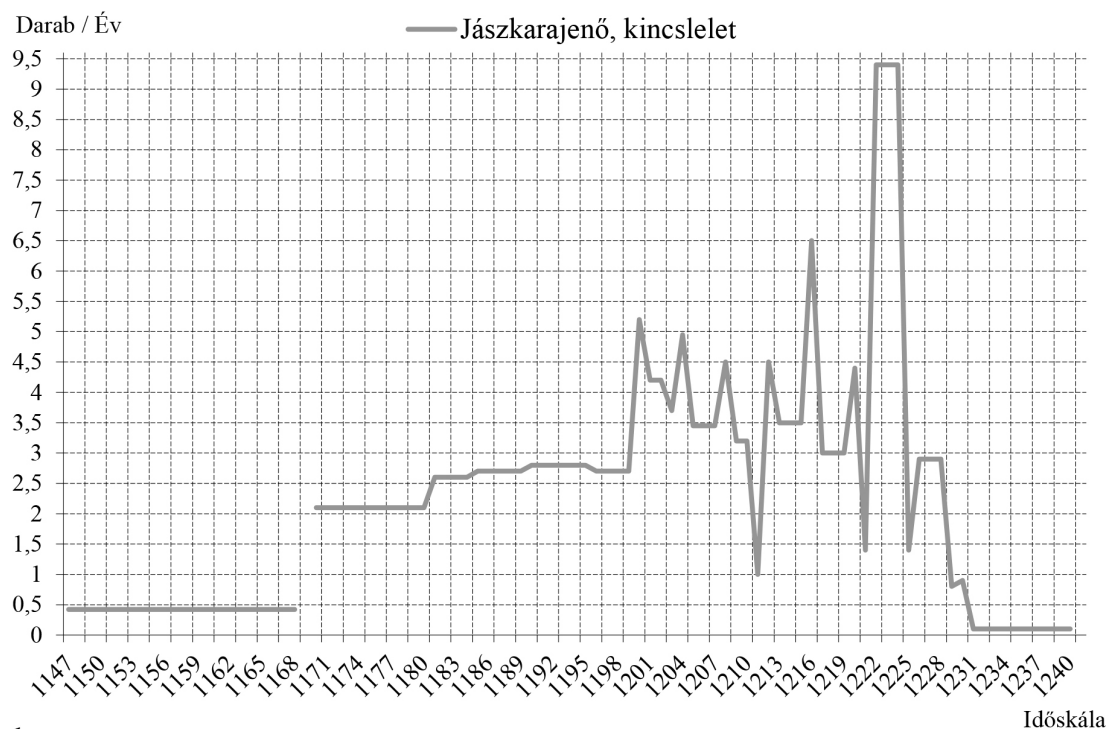
A feltárással hitelesített jászkarajenői kincslelet, a 80-as években szántás során megtalált és azóta elkallódott néhány érmét leszámítva, teljesnek tekinthető. Darabszáma alapján jelen összetételében a kisebb tatárjárás kori kincsek közé tartozik. A pusztításnak egyik leginkább kitett országrészen, a Duna–Tisza közén került elő, ahol a kincsleletek nagyobb koncentrációját már korábban is hangsúlyozták.²⁶ Szelvényeink területén pusztítás nyoma, égett réteg, vagy felület nem volt megfigyelhető. A leletegyüttest tehát nem kontextusa, hanem összetétele, a tárgyak kapcsolatrendszere és az érmék záródása alapján sorolhatjuk a tatárjárás kori kincsleletek sorába.

A kincshorizont szokványos elemei az ezüst köpűs záródású karikák.²⁷ A köves elektron gyűrű már ritkaságnak számít.²⁸ A gyűrű vékony huzalkarikája vélhetően törött volt elrejtése idején is, ezért nem is viselhették. Ugyanakkor továbbra is értéket képviselt, tulajdonosai nemesfém tartalma és a gránátkő miatt megőrizték,²⁹ így a krízishelyzet idején részévé válhatott a család vagyonát jelentő kincsleletnek. Ritkaságszámba mennek az arany vagy elektron S-végű karikák is.³⁰ A tatárjárás kori kincsleletekben gyakoribbak az elektron változatok, amelyek például Pusztapótharasztról, Akasztó-Pusztaszentimréről, Karcag határából, vagy a tyukodi leletegyüttesből ismertek.³¹ A jászkarajenői leletek az arany S-végű karikaékszerek csoportjából is kiemelkednek az

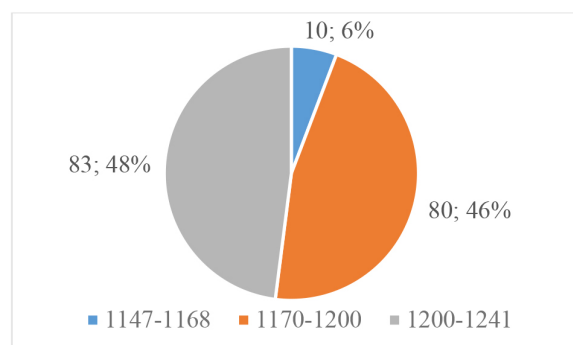
áttört gyöngyös rátétek révén. Jelzik azt, hogy a tulajdonos család vagyonát nem csak teaurálni kívánta, hanem ténylegesen törekedett gazdagságának kifejezésére is. A pénzek a vagyon felhalmozásának eszközei voltak, az ékszerek emellett reprezentációs célokat is szolgáltak. A karikán megfigyelhető kopásnyomok alapján nincs okunk kételkedni abban, hogy a fejékszereket közvetlenül földbe kerülésük előtt is viselték, és ha nem is a hétköznapi használatot, de az aktuális divatot jelenítik meg számunkra. Az egyik gyöngyben talált textilmaradványok alapján az ékszert a legnagyobb valószínűséggel felfűzve, hajba fonva hordhatták.³² Az aranyhuzal vastagsága és az ékszer súlya a fülben viselést kényelmetlenné tehetette.

A granulációval díszített filigrán ékszerek jóval a tatárjárás előtt megjelentek, de az Árpád-kori Magyarország területéről jobbra csak ezüst példányokat ismerünk.³³ Ezüsből készült a pusztapótharaszti fülbevaló is, amely készítési technikája és szerkezete révén a jászkarajenői példányok szoros analógiája.³⁴ A kevés ismert párhuzam miatt az ékszertípus elterjedését nehezen tudjuk körvonalazni. Úgy tűnik, hogy a középkori Magyarországnál jóval szélesebb körben kell vizsgálnunk, ezt jelzik már a Parádi Nándor által megjelölt lehetséges boszniai és dalmáciai analógiák is.³⁵ A karikára fűzött, három áttört gyöngyös, granulált és filigrán díszű fülbevalók, hajkarikák kialakulását és fejlődését legjobban a középkori Rusz területén előkerült ékszerek illusztrálják.³⁶ Az ékszerek nem falusi környezetben készültek, hanem minden bizonnyal egy olyan ötvösműhelyben, amely a vagyonos társadalmi rétegek igényeit szolgálta ki, és piaca kiterjedt Közép- és Kelet-Európa különböző régióira. A fejékszerek készítése idejét az említett kapcsolatok és a használatra utaló kopásnyomok alapján a 13. század első négy évtizedére tehetjük. A lapított huzalvég bordás kialakításának – bár gyakran előfordul az Árpád-kor második felében – nem feltétlenül van kronológiai értéke. A huzalkarikák átmérője és vastagsága is nagy. Ez összhangban áll Parádi Nándor megfigyelésével, aki szerint a nagyobb átmérőjű karikák inkább későbbiek.³⁷

A nemzetközi divatot remekül illusztráló ékszerek felvetik a kincs társadalmi réteghez kötésének kérdését. Az Árpád-kori társadalmi rétegződés és anyagi kultúra kapcsolatának bonyolult

1.

2.

4.

3.

5-6.

7.

8.

► 4. kép. 1. Az éremanyag időbeli összetétele; 2. Az éremanyag pénztörténeti korszakok szerinti összetétele; 3. Új altípus, az előlap: Ck37, a hátlap ismeretlen; 4. Ca5 típus; 5–6. Ca7b/6, Ca7a/6; 7. D3 típus; 8. Häverník 588, IV. (Ábrák és fotó: Nagy B.)

elméleti kérdésfelvetéséhez³⁸ egy kiragadott példa kapcsán csak korlátozottan lehet hozzájárulni. Sok más ékszerkincshez hasonlóan a jászkarajenői leletek is falusi környezetben bukkantak elő. Parádi Nándor a tatárjárás kori kincsek elemzése során mutatott rá, hogy jelentős vagyon halmozódhatott fel az árukereskedelemben is részt vevő falusi lakosság kezén.³⁹ Mesterházy Károly a kincseletekben is felbukkanó arany és elektron S-végű karikákat az előkelő nemzetségek tagjaihoz, a várnépek vezetőihez, illetve a társadalmi ranggal bíró szabadok csoportjához kötötte, vagyis az általa megjelölt tulajdonosi kör nem teljesen azonos a Parádi Nándor által körvonalazott vagyonos falusi réteggel, sokkal inkább társadalmi státuszhoz rendelte az ékszert.⁴⁰ Az újabb arany S-végű karikaékszer-leletek előkerülési körülményei azonban azt jelzik, hogy nem lehet szűk társadalmi kategóriákhoz kötni a használatukat.⁴¹ Figyelemre méltó, hogy esetünkben az ékszerkincs csak kisebb mennyiségű érmével társult,⁴² és egy olyan darabot is tartalmazott (köpús záródású karika), amely a korszak jellegzetes, olcsó ékszere volt. Az éremkincsek statisztikai vizsgálata, a pénzek darabszáma a falusi társadalom tagoltságát és az erősödő pénzgazdálkodást illusztrálja.⁴³ A legtöbb éremkincs kevés pénzt, 50–500 darabot foglal magába, amely vagyon mindössze néhány igavonó állat értékének felel meg.⁴⁴ Ebbe a kategóriába tartozik a jászkarajenői leletegyüttes is. Az előkerülés körülményeiből és a leletegyüttes értékéből kiindulva az Árpád-kori település egyik vagyonos, de nem kiemelkedő gazdagságú családjához köthetjük. Az elrejtők társadalmi rangjára vonatkozóan még a kiemelkedő jelentőségű arany ékszerek ellenére is csak feltevés szintjén állíthatjuk, hogy a birtokosok körébe tartoztak.⁴⁵

Jegyzetek

- Laszlovszky József, „A magyarországi tatárjárás régészeti emlékei – Autópálya-építés és régészeti kutatás,” *Magyar Régészet*, 2012 tavasz, letöltve: 2018.09.15. http://www.magyarregeszet.hu/wp-content/uploads/2012/05/LJ_tatarjaras_12T.pdf; Rosta Szabolcs és V. Székely György, szerk. „Carmen Miserabile.” A tatárjárás magyarországi emlékei. *Tanulmányok Pálóczi Horváth András 70. születésnapja tiszteletére* (Kecskemét: Kecskeméti Katona József Múzeum, 2014).
- A leletek gyarapodása szerződéses fémkeresős munkatársaink intenzív tevékenységének köszönhető. 2012-ben egy kisebb éremlelet bukkant elő Dabason: Nagy Balázs és Rácz Tibor Ákos, „Tatárjárás kori tezaurált leletegyüttes töredéke Dabasról (Pest megye),” *Az érem* 72, no. 1 (2016):

- 1-6. További tatárjárás kori leletek Csévharaszt és Újharthyán területéről kerültek be a Ferenczy Múzeumi Centrum gyűjteményébe, ezek még egyelőre közöletlenek.
- A megtaláló figyelmét az „ezüst kockapénzek”-ről terjedő szóbeszéd keltette fel, amelyeket egy traktoros talált meg a 80-as évek végén szántás közben. Az elbeszélés alapján ekkor csak néhány érme került elő, ékszerek nem.
- A lelőhelyet 39457 számon vették közhiteles nyilvántartásba. Területén régészeti ásatás még nem történt. A 2010-es évek folyamán Kubon Péter és Steuer István hobbi fémkeresők találtak a templom közelében a középkori falvakra és templom körüli temetőkre jellemző szokványos fémanyagot: bronzlemezről préselt gombokat, gyűrűket, D alakú és trapezoid csatokat, ólomgolyókat, késnyél borításokat, vaspengét, stb. (2017.64.1.5-41. ltsz), valamint három darab pénzt.
- A hitelesítő terepbejárások során fémkeresőket is használtunk, így további fémleletekkel gazdagodott a gyűjteményünk (2017.64.1.42-79. ltsz). Említésre méltó két késő középkori kettős tagolású bronzcsat, három pántgyűrű, egy ezüstlemezről préselt gomb, három téglalap alakú, préselt bronzlemez és 20 db Árpád-kori és késő középkori érme.
- A hódoltság kori leletegyüttes leletmentő feltárását Nagy Balázs vezette. Az éremlelet (2018.5.1.1-82. ltsz) feltárása során is került elő néhány késő középkori – kora újkori vastárgy, jellemzően szögek (2017.64.1.80-89. ltsz).
- A közösségi régészeti programunk keretein belül végzett feltáráson a Ferenczy Múzeumi Centrum munkatársai mellett 25 fő önkéntes is részt vett. Szelvényeink visszatemetéséhez a Jászkarajenői Önkormányzat biztosított munkagépet.
- V. Székely György, „A friesachi denárok magyarországi forgalmának kezdetei,” *Az Érem* 56, no. 2 (2000): 6–11.
- Egon Baumgartner, „Das Eriacensis-Gepräge und seine Beischläge,” *Numismatische Zeitschrift* 68 (1935): 67–88.
- A friesachi denárok meghatározásához a következő művet használtuk: Bernhard Koch, *Corpus Nummorum Austriacorum* (CNA), 1 (Wien: Kunsthistorisches Museum, 1994), 424.
- Gedai István, „Árpád-kori lemezpénzeink kormeghatározásához,” *Numizmatikai Közlöny* 64–65 (1965–1966): 35.
- Uo., 35.
- Uo., 36.
- Uo., 37.
- Gedai István, „A nagykatái friesachi denárlelet,” *Numizmatikai Közlöny* 64–65 (1965–1966): 42.
- V. Székely György, „XVIII. századi feljegyzés egy friesachi éremletről (A szalacsi lelet),” *Numizmatikai Közlöny* 90–91 (1991–1992): 107.
- Nagy és Rácz, „Tatárjárás kori tezaurált leletegyüttes,” 4.
- Gedai István, „A nyáregyházi lelet éremanyaga,” *Numizmatikai Közlöny* 68–69 (1969–1970): 39.
- Gedai István, „A szigetcsépi friesachi denárlelet,” *Numizmatikai Közlöny* 74-75 (1975–1976): 34.
- Székely, „A friesachi denárok és magyarországi forgalmának kezdetei,” 8.
- V. Székely György és Nagy Balázs, „A tatárjárás régészetének újabb távlati két kiskunsági érem- és kincselet Kiskunmajsa-Jonathermál lelőhelyen,” *Archaeologiai Értesítő* 143 (2018): 197–201.
- Koch, CNA, 1, 406–408, 412–414.; Tóth Csaba, „A tatárjárás korának pénzekkel kezelt kincseletei,” in *A tatárjárás 1241-42*, szerk. Ritoók Ágnes és Garam Éva (Budapest: Magyar Nemzeti Múzeum, 2007), 81–90.
- Hóman Bálint, *Magyar pénztörténet 1000–1325* (Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1916), 79.
- Uo., 524.
- A kő meghatározását Németh Ákos drágakő-meghatározónak köszönjük.

- ²⁶ Tóth Csaba, „A tatárjárás korának pénzekkel kezelt kincsleletei,” in *A tatárjárás*, 79–80.
- ²⁷ Parádi Nándor, „Pénzekkel kezelt XIII. századi ékszerek. A Nyáregyháza-pusztapótharaszi kincslelet,” *Folia Archaeologica* 26 (1975): 148–149.; Kulcsár Mihály, „Néhány megjegyzés az Árpád-kori karikaékszerek viseletének kérdéséhez. Az ún. köpüs záródású karikák,” *Savaria* 22, no. 3 (1996): 249–267.; Sz. Wilhelm Gábor, „Akiket nem akartak karddal elpusztítani, tűzben elégették.» Az 1241. évi pusztítás nyomai Szank határában,” in „*Carmen Miserabile*,” 88; Mária Vargha, *Hoards, Grave Goods, Jewellery. Objects in Hoards and in Burial Contexts during the Mongol Invasion of Central-Eastern Europe* (Oxford: Archaeopress, 2015), 38–39.
- ²⁸ Elektronból készültek a nyáregyháza-pusztapótharaszi és a karcagi gyűrűk, az utóbbiak ametiszt betéttel. Parádi, „Pénzekkel kezelt XIII. századi ékszerek,” 124, 134–137, 150. Két üvegbetétes aranygyűrű volt a szanki ház betöltésében. Sz. Wilhelm Gábor egy ametiszt köves gyűrűt is közölt Lakitelek–Kisrét–Nyugat lelőhelyről, amelynek szerkezeti megoldása a mienkhez hasonló. Sz. Wilhelm, „Akiket nem akartak karddal elpusztítani, tűzben elégették,” 84, 92.
- ²⁹ A jelenség nem számít ritkaságnak: Vargha, *Hoards, Grave Goods, Jewellery*, 24.
- ³⁰ Mesterházy Károly, „Köznépi ékszerek nemesfém változatai: Arany S-végű hajkarikák,” *Alba Regia* 20 (1983): 143–144.
- ³¹ Parádi, „Pénzekkel kezelt XIII. századi ékszerek,” 124, 130, 136–137.; Jakab Attila, „Tatárjárás kori kincslelet Tyukod-Bagolyvárról,” *A Jósza András Múzeum Értesítője* 49 (2007): 248–249.
- ³² Több kánai karikaékszer esetében is felmerült ez a viseleti mód: Vargha, *Hoards, Grave Goods, Jewellery*, 34.
- ³³ A nyitrasárfői, ducói és perkátai ékszerek templom körüli temetőkből származnak: Alexander T. Ruttkay, „A szlovákiai templomkörüli temetők régészeti kutatásáról,” in „...a halál árnyékának völgyében járok...” *A középkori templom körüli temetők kutatása*, szerk. Ritoók Ágnes és Simonyi Erika (Budapest: Magyar Nemzeti Múzeum, 2005), 33, 37; Hatházi Gábor és Kovács Loránd Olivér, „Árpád-kori falu és kun szállás Perkátá-Nyúli-dűlő lelőhelyen – Falu, templom és temetők,” in „*Carmen Miserabile*,” 251, 267.
- ³⁴ A filigrán huzalból kialakított áttört rátétdíszben eltérés csak a középső tag kúpos csüngőrészében mutatkozik. Hasonló lehetett a vaskohsziklasi ékszer. A tárgy maga elveszett, de leírása megmaradt: „hajkarika töredéke ezüsből, három filigrános gömbbel...” Parádi, „Pénzekkel kezelt XIII. századi ékszerek,” 126, 145–146.
- ³⁵ Parádi, „Pénzekkel kezelt XIII. századi ékszerek,” 152.
- ³⁶ A keleti szláv temetkezések gyakori leletei a szalagokra fűzött, halántékkarikának meghatározott egy- és háromgyöngyös, filigrán és granulált technikával díszített fejékszerek. Kijev, Vlagyimir, Suzdal, Novgorod 10–11. századi temetőiben gyakoriak, majd a 12–13. századi kincsleletekben bukkannak fel ismét nagy számban. Zsilina négy technológiai fázist különített el, ezek közül a 12–13. századra keltezhető negyedik fázis jellemző darabjai a jászkarajenői gyöngyökhöz hasonló, illetve azokkal azonos aszúr korpuszok. Natalia Viktorovna Zsilina, *Zerny i szkany Drevnyej Ruszi* [Granuláció és filigrán a régi Oroszországban] (Moszkva: Institut Arheologii RAN, 2010), 116–147. Az áttört gyöngyös filigrán fejékszerek több csoportját különítették el Lengyelországban is: Maria Dekówna, „Zausznice koszyczkowate – przyczynek do badań nad pochodzeniem. Wczesnośredniowiecznych ozdób srebrnych występujących na terenie Polski / 'Basket' Zausznice – A contribution to studies on the origins of the Early Medieval silver ornaments in Poland,” *Archeologia Polski* 37, no. 1-2 (1992): 89–122. A jászkarajenői fülbevaló távoli, aranyból készített analógiája a krakkói Wawelből került elő: *Kraków w chrześcijańskiej Europie X – XIII w. Katalog wystawy*. [Krakkó a keresztény Európában, 10–13. század. Kiállítási katalógus], szerk. Elzbieta Maria Firlet, Emil Zaitz és Zuzanna Miśtal. (Kraków: Muzeum Historyczne Miasta Krakowa, 2006), 353–354.
- ³⁷ Parádi, „Pénzekkel kezelt XIII. századi ékszerek,” 151–152.
- ³⁸ Laszlovsky József, „Social Stratification and Material Culture in 10th–14th-Century Hungary,” in *Alltag und Materielle Kultur im mitttelalterlichen Ungarn*, szerk. András Kubinyi és József Laszlovsky (Krems: Medium Aevum Quotidianum, 1991); Vargha, *Hoards, Grave Goods, Jewellery*, 65–86.
- ³⁹ Parádi, „Pénzekkel kezelt XIII. századi ékszerek,” 155.
- ⁴⁰ Mesterházy, „Köznépi ékszerek nemesfém változatai,” 144–147.
- ⁴¹ Egyre több adatunk van arra vonatkozóan, hogy a falusi elit az Árpád-kor második felében rendelkezett a reprezentáció hasonló eszközeivel. Dabason arany karikára felhúzott rekeszománcos ékszer, arany bordázott S-végű karika és egy további arany karika is előkerült tervátsáink során. Rácz Tibor Ákos, „A Templomdomb kincsei. A középkori Dabas régészeti kutatása,” *Magyar Régészet*, 2013 tél, letöltve 2018.09.15. http://www.magyarregeszett.hu/wp-content/uploads/2014/01/Racz_13T.pdf
- ⁴² Az ékszerek és pénzek hasonló megoszlására további példákat is ismerünk: Vargha, *Hoards, Grave Goods, Jewellery*, 75.
- ⁴³ Laszlovsky József, „Tatárjárás és régészet,” in *Tatárjárás*, szerk. Nagy Balázs (Budapest: Osiris, 2003) 460–461.
- ⁴⁴ Laszlovsky, „Social Stratification and Material Culture,” 49–50.
- ⁴⁵ Vannak olyan tatárjárás kori kincsleletek, melyek nem pusztán az elrejtő jelentős vagyonára engednek következtetni, hanem társadalmi rangjára is. A tyukodi palástkapocs töredék az udvari művészet és reprezentáció köréhez sorolható, a kincslelet tulajdonosai a sárvári nemzetségi monostor közelsége és a leletegyüttes gazdagsága alapján a formálódó nemesség képviselői, feltehetően a Gutkeled család tagjai lehettek. Jakab, „Tatárjárás kori kincslelet Tyukod-Bagolyvárról,” 267.